

ЗВІТ

про огляд витрат державного бюджету у сфері регіонального розвитку в частині підтримки формування інфраструктури об'єднаних територіальних громад

Головний розпорядник коштів державного бюджету: Міністерство розвитку громад та територій України.

Ціль проведення огляду витрат державного бюджету: удосконалення інструментів державної підтримки розвитку об'єднаних територіальних громад

I. Опис поточної ситуації

Згідно з Європейською хартією місцевого самоврядування, ратифікованою Верховною Радою України Законом України від 15 липня 1997 р. № 452/97-ВР, місцеве самоврядування означає право *і спроможність органів місцевого самоврядування* в межах закону здійснювати регулювання та управління суттєвою часткою публічних справ, під власну відповідальність, в інтересах місцевого населення. Органи місцевого самоврядування мають право в рамках національної економічної політики на власні адекватні фінансові ресурси, якими вони можуть вільно розпоряджатися в межах своїх повноважень. Обсяг фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування відповідає повноваженням, передбаченим конституцією або законом.

Концепцією реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, схваленою розпорядженням Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 р. № 333-р (далі – Концепція), на першому підготовчому етапі реформи передбачається створення законодавчої основи для реалізації права територіальних громад на добровільне об'єднання, передбачивши при цьому надання державної підтримки об'єднаним громадам протягом *п'яти років* після утворення для поліпшення інфраструктури надання послуг та транспортної доступності.

Отже, на першому підготовчому етапі впровадження реформи передбачалося надання фінансової допомоги (Інфраструктурної субвенції) тим об'єднаним територіальними громадами, які не побоялися здійснити на рішучий крок добровільного об'єднання, відважилися взяти на себе таку відповідальність. Тож Інфраструктурна субвенція відігравала роль як фінансовий мотиватор та стимулятор до об'єднання громад.

Відповідно до статті 10 Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» (далі – Закон) держава здійснювала фінансову підтримку добровільного об'єднання територіальних громад сіл, селищ, міст та приєднання до об'єднаних територіальних громад шляхом надання об'єднаній територіальній громаді коштів у вигляді субвенції на формування відповідної інфраструктури згідно з планом соціально-економічного розвитку такої територіальної громади.

Отже, Інфраструктурну субвенцію вперше було запроваджено у 2016 року.

Мінрегіон став головним розпорядником бюджетної програми «Субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на формування інфраструктури об'єднаних територіальних громад» (код 2761130) (далі – Інфраструктурна субвенція, ОТГ).

Загальний обсяг фінансової підтримки Інфраструктурної субвенції розподілявся між бюджетами об'єднаних територіальних громад пропорційно до площ об'єднаних територіальних громад та кількості сільського населення у таких територіальних громадах з рівною вагою обох цих факторів відповідно до формули, визначеної постановою Кабінету Міністрів України від 16.03.2016 № 200.

Традиційно, розподіл Інфраструктурної субвенції щорічно затверджувався відповідним нормативно-правовим актом Кабінету Міністрів України (постановою чи розпорядженням) і розмір Інфраструктурної субвенції для кожної ОТГ залежав від загальної кількості утворених ОТГ у поточному році та показників площ та кількості населення.

Так, в Державному бюджеті України на 2016 рік було передбачено 1 млрд грн; на 2017 рік – 1,5 млрд грн; на 2018 - 1,9 млрд грн; на 2019 – 2,1 млрд гривень.

Рис. 1. Обсяг видатків, передбачений у Державному бюджеті України Інфраструктурної субвенції на 2016-2019 роки, млрд грн

Протягом 2016 - 2019 рр. (включно) Уряд виділив для ОТГ 6,5 млрд грн на розвиток інфраструктури. Загалом ОТГ за кошти Інфраструктурної субвенції реалізували 9 475 проектів. Зокрема, у 2019 році із загального розміру Інфраструктурної субвенції (2,1 млрд. грн.) об'єднані громади використали 2,06 млрд грн. (98,1 %) та реалізували 3095 проектів. Кращі практики проектів, які реалізовані за рахунок коштів Інфраструктурної субвенції, розміщені на офіційному порталі Мінрегіону.¹

За підтримки держави ОТГ будували і ремонтували школи, дитячі садки, амбулаторії та ФАПи, заклади культури і спорту, ЦНАПи, водогони та дороги, купували спеціалізований транспорт. Фінансова підтримка, підсилила спроможність об'єднаних територіальних громад та певною мірою покращила якість надання послуг населенню.

Виключенням став 2020 рік. Слід зазначити, що у 2020 році Законом України «Про Державний бюджет України на 2020 рік» (далі - Держбюджет на 2020 рік) було передбачене фінансування бюджетної програми «Субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на підтримку розвитку об'єднаних територіальних громад» (далі – бюджетна програма) у розмірі 2,1 млрд грн. Проте, на позачерговому пленарному засіданні 13 квітня 2020 року Верховна Рада України ухвалила зміни до Держбюджету на 2020 рік, яким скоротила видатки, зокрема, на фінансування зазначеної бюджетної програми, спрямувавши кошти на фінансування Фонду боротьби з гострою респіраторною хворобою COVID-19, спричиненою коронавірусом SARS-CoV-2, та її наслідками.

Разом з тим, новостворені об'єднані територіальні громади для вирішення нагальних проблем мали можливість використовувати кошти не лише субвенції, а й кошти державного фонду регіонального розвитку(ДФРР), субвенції на здійснення заходів щодо соціально-економічного розвитку окремих територій, кошти програм (проектів) міжнародної технічної допомоги та інших програм у разі подання проектів у встановленому законодавством порядку.

Проте, розподіл джерел фінансової підтримки сталого розвитку ОТГ дещо різнився. Так, Інфраструктурна субвенція розподіляється за встановленою формою та напряму залежить від просторових чинників, тоді як розподіл Субвенції на соціально-економічний розвиток та коштів ДФРР залежать від рішень спеціальної Комісії, що створюється при міністерстві, яке є головним розпорядником цих коштів. Тобто можна стверджувати про різні підходи при наданні цих видів державної підтримки.

Як вже зазначалося вище, Інфраструктурна субвенція надавалася виключно для підтримки ОТГ (в основному сільських, селищних), тоді як два інших фінансових інструмента були передбачені не лише для ОТГ, а для громад області, району, міст обласного значення.

З прийняттям Верховною Радою України Закону № 562-IX від 16.04.2020 «Про внесення змін до деяких законів України щодо визначення територій та адміністративних центрів територіальних громад» Кабінетом Міністрів України 12 червня 2020 р. прийнято 24 розпорядження, якими визначені адміністративні центри та затверджені території 1469

¹ Посилання на кращі практики проектів, які реалізовані за рахунок коштів Інфраструктурної субвенції - <https://www.minregion.gov.ua/napryamki-diynalnosti/rozvytok-mistsevoho-samovryaduvannya/dobrovil-ne/dosvid-rezultati-obyednanih-teritorialnih-gromad/>

територіальних громад всіх областей України, які охоплюють 100% їх території з урахуванням окупованих територій Донецької та Луганської областей (крім території Автономної Республіки Крим).

На підставі цих розпоряджень Уряду, Верховна Рада України 17.07.2020 р. прийняла Постанову № 807-IX «Про утворення та ліквідацію районів», згідно з якою в Автономній Республіці Крим та областях утворено 136 нових районів, замість 490 існуючих. Межі районів встановлюються по зовнішній межі територій сільських, селищних, міських територіальних громад, які входять до складу відповідного району.

З метою унормування розмежування доходів і видатків між бюджетами районів та територіальних громад, встановлення складу доходів та видатків бюджетів територіальних громад Верховною Радою України 17.09.2020 прийнято Закон України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо приведення у відповідність положень бюджетного законодавства у зв'язку із завершенням адміністративно-територіальної реформи». Законом передбачено, що сільські, селищні, міські бюджети більше не залежатимуть від району. Всі територіальні громади, території яких затвердив Уряд, отримали право перейти на прямі міжбюджетні відносини з державним бюджетом. Встановлено рівні умови для сільських, селищних, міських територіальних громад у бюджетному забезпеченні.

Важливо зазначити, що 25 жовтня 2020 р. відбулися перші вибори депутатів сільських, селищних, міських рад територіальних громад і відповідних сільських, селищних, міських голів на новій територіальній основі. Органи місцевого самоврядування новоутворених територіальних громад, обрані на цих виборах, отримали однакові повноваження та ресурси необхідні для реалізації повноважень на базовому рівні.

Верховною Радою України 15.12.2020 прийнято Закон України «Про Державний бюджет України на 2021 рік», яким передбачено, що взаємовідносини з державним бюджетом мають 1463 місцевих бюджети (в т.ч. 1438 бюджетів територіальних громад, 24 обласних бюджети та бюджет м.Києва).

Горизонтальне вирівнювання податкоспроможності бюджетів місцевого самоврядування здійснюватиметься між місцевими бюджетами територіальних громад та обласними бюджетами. Районні бюджети виключені з системи горизонтального вирівнювання, тобто для них не передбачено базову (реверсну) дотацію, а також освітню субвенцію.

Концепцією реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади було передбачено, що надання державної підтримки об'єднаним територіальним громадам надається протягом п'яти років після утворення для поліпшення інфраструктури надання послуг та транспортної доступності.

Оскільки процес добровільного об'єднання територіальних громад завершився, а натомість відбулося створення територіальних громад адміністративним шляхом, то постало питання доцільності та обґрунтованості подальшого передбачення Інфраструктурної субвенції у державному бюджеті, як заохочувального фактору та стимулу для добровільного об'єднання.

Тому, робоча група з огляду витрат аналізувала не лише ефективність використання коштів Інфраструктурної субвенції, а й вивчала поточний етап реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади у контексті створення належної ресурсної бази для здійснення органами місцевого самоврядування новостворених територіальних громад надання якісних публічних послуг, що забезпечать потреби та задовільнять інтереси жінок і чоловіків та/або їх груп.

З поміж іншого, робочою групою було заслухано інформацію щодо міжнародної практики вирішення аналогічних проблем, яку підготували експерти шведсько-українського проекту «SKL International Ukraine», що була використана при опрацюванні можливих варіантів досягнення цілі огляду витрат. Зокрема, робочою групою було вивчено досвід країн ЄС (Естонії, Німеччини, Швеції), які надавали фінансову підтримку своїм територіальним громадам та здійснювали інвестиції, що пов'язані з конкретними цілями та програмами. Водночас, реформа децентралізації влади в кожній країні розвивалася по-своєму. Одні держави проводять реформи та демонструють позитивні результати, а інші за відсутності сприятливих обставин і браку політичної волі прикладають максимум зусиль щодо

стимулювання реформи.

Яскравим прикладом успішного впровадження реформ є невелика прибалтійська держава Естонія. Реформатори плекали надію, що стимули, на кшталт дотацій із державного бюджету для тих, хто погодиться на об'єднання, будуть достатніми (нове місцеve самоуправління отримувало від 300 тисяч до 800 тисяч євро). На жаль, цей підхід не дав стовідсоткового результату. До 2015 року в Естонії змогли скоротити кількість місцевих муніципалітетів лише з 254 до 213. У 2017 року в Естонії припинили добровільне об'єднання. Були й такі стимулювання, коли нові об'єднання отримували 50 євро на людину.

У Швеції налічувалося понад 2000 місцевих комун, більшість з яких відчували брак коштів і були фінансово неспроможними. Завдяки реформі децентралізації, яка розпочалася у 1971 році і триває досі, країні вдалося вибудувати оптимальну модель розвитку за зразком британської, не обмежуючи місцеvu ініціативу та впроваджуючи ефективне місцеve самоврядування. Органи місцевого самоврядування діють за принципом субсидіарності, за яким, шведські комуни мають два види повноважень: загальної компетенції, у межах закону про місцеve управління, і ті, що надаються спеціальним законодавством.

Швеція нині має чотири типи органів місцевого самоврядування. Джерела прибутків муніципальних утворень у Швеції:

- податки, ставки для яких визначають органи місцевого самоврядування, в той час як держава встановлює лише їх межі;
- державні субсидії, дотації для вирівнювання фінансових показників або реалізації певних завдань;
- місцеві позики;
- кошти, які сплачують громадяни за послуги, тощо.

Сьогодні у Швеції 290 муніципалітетів (комун), якими керують місцеві ради, 21 муніципальний округ (лен), що керуються ландстингами та чотири регіональні ради. Стокгольм виділений у самостійну адміністративну одиницю, прирівняну до лєну.

На відміну від українських громад, німецькі можуть приймати власні закони. Попри існуючі розбіжності та специфічні ознаки бюджетних відносин наших країн їх об'єднує схожа багаторівнева система фінансового вирівнювання, інструментами якої є: розподіл податків між різними ланками бюджетної системи (закріплення та розщеплення); трансфертне фінансове вирівнювання (дотації, субвенції та інші види міжбюджетних трансфертів). Джерела доходів бюджетів територіальних одиниць Німеччини - типові: податки, збори, часткові відрахування, державні асигнування, доходи з продажів, кредити. Згідно законодавства, громади наділені правом самостійно встановлювати податкові ставки та обирати джерела оподаткування. Серед власних податків – це промисловий, поземельний та споживчий, а також закріплені – прибутковий та податок з обороту. Бюджети земель на 80% формуються власними надходженнями, решта - дотаціями та субвенціями. Особливістю бюджетної системи є закріплення за кожним рівнем податків, які скеровуються лише до одного з бюджетів. Бюджетна децентралізація в Німеччині передбачає участь держави в бюджетному регулюванні: федерація несе відповідальність за цілісність економічного розвитку країни, завдання земель – опікуватися культурою, освітою та наукою, а все що стосується життя громади відноситься до повноважень обцин².

Проведений аналіз міжнародного досвіду дозволяє зробити висновки, що впродовж останніх років більшість європейських країн провели реформу місцевого самоврядування та фінансових відносин і водночас стикалися із різними проблемами, в тому числі й проблемою вдосконалення свого адміністративно-територіального устрою. Не всі країни надавали своїм територіальним громадам фінансову підтримку задля стимулювання їх об'єднання, і навіть у тих випадках, коли така допомога виділялася - не завжди вона спрацьовувала. Як наслідок, кожна країна обрала свій шлях реформування.

² «Бюджетна децентралізація: європейський досвід та перспективи для України» Г. В. Возняк, к.е.н., старший науковий співробітник відділу регіональної фінансової політики ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України»

II. Узагальнена інформація про результати оцінки ефективності реалізації державної політики та відповідних витрат державного бюджету з відповідними висновками щодо:

– актуальності та узгодженості цілей і завдань державної політики, визначених стратегічними і програмними документами

Під час проведення аналізу ефективності реалізації державної політики у сфері регіонального розвитку в частині підтримки формування інфраструктури об'єднаних територіальних громад робочою групою охоплено стратегічні та програмні документи, що визначали (визначають) цілі та пріоритети державної політики, а також нормативно-правові акти, що регулюють питання у відповідній сфері, у тому числі пов'язані з розміром витрат бюджетних коштів та їх цільовим призначенням.

Стратегічні та програмні документи, де визначені цілі та пріоритети:

– Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 01 квітня 2014 р. № 333-р. Метою Концепції є визначення напрямів, механізмів і строків формування ефективного місцевого самоврядування та територіальної організації влади для створення і підтримки повноцінного життєвого середовища для громадян, надання високоякісних та доступних публічних послуг, становлення інститутів прямого народовладдя, задоволення інтересів громадян в усіх сферах життєдіяльності на відповідній території, узгодження інтересів держави та територіальних громад.

Одним із шляхів розв'язання проблем, відображених в Концепції, є створення належних матеріальних, фінансових та організаційних умов для забезпечення здійснення органами місцевого самоврядування власних і делегованих повноважень.

На першому підготовчому етапі реформи передбачається створення законодавчої основи для реалізації права територіальних громад на добровільне об'єднання, передбачивши при цьому надання державної підтримки об'єднаним громадам протягом п'яти років після утворення для поліпшення інфраструктури надання послуг та транспортної доступності.

– Цілі сталого розвитку ООН, проголошені резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 25 вересня 2015 р. № 70/1, підтримані Указом Президента України від 30 вересня 2019 р. № 722/2019. До цілей сталого розвитку ООН, на вирішення яких, в тому числі, спрямована Інфраструктурна субвенція належать: забезпечення відкритості, безпеки, життєстійкості й екологічної стійкості міст, інших населених пунктів; забезпечення гендерної рівності, розширення прав і можливостей усіх жінок та дівчат; скорочення нерівності тощо.

– Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020», схвалена указом Президента України від 12 січня 2015 р. № 5/2015, визначає, що метою політики у сфері децентралізації є відхід від централізованої моделі управління в державі, забезпечення спроможності місцевого самоврядування та побудова ефективної системи територіальної організації влади в Україні, реалізація у повній мірі положень Європейської хартії місцевого самоврядування, принципів субсидіарності, повсюдності і фінансової самодостатності місцевого самоврядування.

– Програма діяльності Кабінету Міністрів України, схвалена постановою Верховної Ради України від 11 грудня 2014 р. № 26-VIII. Серед пріоритетів Програми є децентралізація та регіональний розвиток, максимальна передача функцій на місцевий рівень.

– Програма діяльності Кабінету Міністрів України, схвалена постановою Верховної Ради України від 4 жовтня 2019 р. № 188-IX. Однією із цілей Програми є «Українці мають реальну можливість впливати на організацію свого життєвого простору як мешканці спроможних громад»;

– Програми діяльності Кабінету Міністрів України, схвалена постановою Кабінету Міністрів України від 12 червня 2020 р. № 471;

– Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 06 серпня 2014 року № 385, містить такий пріоритетний напрям як децентралізація влади, реформування місцевого самоврядування та

адміністративно-територіального устрою. Серед завдань Стратегії є створення належних матеріальних, фінансових та організаційних умов для зміцнення економічної бази розвитку територіальних громад; забезпечення доступності та якості публічних послуг; здійснення бюджетної децентралізації, в тому числі шляхом перерозподілу загальнодержавних податків, забезпечення гарантованої Конституцією України автономності місцевих бюджетів, закріплення за кожною ланкою самоврядування стабільної дохідної бази для реалізації їх функцій та стимулювання податкоспроможності громад.

– Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2017-2020 роки, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 8 лютого 2017 р. №142-р визначає застосування елементів гендерно орієнтованого підходу як сучасного методу управління фінансами для впровадження органами місцевого самоврядування та врахування потреб різних соціальних груп за гендерною ознакою при наданні публічних послуг.

– Державної соціальної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 11 квітня 2018 р. №273, визначає органи місцевого самоврядування як одного з виконавців програми у розрізі підвищення кваліфікації посадових осіб щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків. У змісті програми одним зі запропонованих шляхів розв’язання проблеми недостатнього рівня впровадження принципу забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків є врахування особливих потреб усіх категорій жінок та чоловіків у програмах економічного та соціального розвитку.

Законодавчі акти:

– Конституція України. Містить положення про те, що місцеве самоврядування є правом територіальної громади - жителів села чи добровільного об’єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища та міста - самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України; держава бере участь у формуванні доходів бюджетів місцевого самоврядування, фінансово підтримує місцеве самоврядування. Крім того, Конституція України містить положення про рівні права та можливості жінок та чоловіків у всіх сферах життя та недопустимість обмежень за ознакою статі та іншими ознаками.

– Бюджетний та Податковий кодекси України;

– Закон України від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР «Про місцеве самоврядування в Україні». Містить положення про те, що у разі коли вичерпано можливості збалансування місцевих бюджетів і при цьому не забезпечується покриття видатків, необхідних для здійснення органами місцевого самоврядування наданих їм законом повноважень та забезпечення населення послугами не нижче рівня мінімальних соціальних потреб, держава забезпечує збалансування місцевих бюджетів шляхом передачі необхідних коштів до відповідних місцевих бюджетів у вигляді дотацій та субвенцій.

– Закон України від 5 лютого 2015 р. № 157-VIII «Про добровільне об’єднання територіальних громад». Містить положення про те, що держава здійснює фінансову підтримку добровільного об’єднання територіальних громад сіл, селищ, міст та приєднання до об’єднаних територіальних громад шляхом надання об’єднаній територіальній громаді коштів у вигляді субвенцій на формування відповідної інфраструктури згідно з планом соціально-економічного розвитку такої територіальної громади.

Загальний обсяг фінансової підтримки розподіляється між бюджетами об’єднаних територіальних громад пропорційно до площі об’єднаної територіальної громади та кількості сільського населення у такій територіальній громаді з рівною вагою обох цих факторів.

– Закон України від 1 лютого 2016 № 928-VIII «Про Державний бюджет України на 2016 рік». Передбачено фінансування бюджетної програми по КПКВК 2761130 «Субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на формування інфраструктури об’єднаних територіальних громад» на загальну суму 1,0 млрд грн. , головний розпорядник коштів – Мінрегіон.

– Закон України від 2 грудня 2017 № 1801-VIII «Про Державний бюджет України на 2017 рік». Передбачено фінансування бюджетної програми по КПКВК 2761130 «Субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на формування інфраструктури об’єднаних

територіальних громад» на загальну суму 1,5 млрд грн., головний розпорядник коштів – Мінрегіон.

– Закон України від 13 грудня 2018 № 2246-VIII «Про Державний бюджет України на 2018 рік». Передбачено фінансування бюджетної програми по КПКВК 2761130 «Субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на формування інфраструктури об'єднаних територіальних громад» на загальну суму 1,9 млрд грн., головний розпорядник коштів – Мінрегіон.

– Закон України від 13 грудня 2019 № 2629-VIII «Про Державний бюджет України на 2019 рік». Передбачено фінансування бюджетної програми по КПКВК 2761130 «Субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на формування інфраструктури об'єднаних територіальних громад» на загальну суму 2,1 млрд грн., головний розпорядник коштів – Мінрегіон.

– Закон України від 10 грудня 2020 № 294-IX «Про Державний бюджет України на 2020 рік». Передбачено фінансування бюджетної програми по КПКВК 2761130 «Субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на формування інфраструктури об'єднаних територіальних громад» на загальну суму 2,1 млрд грн., головний розпорядник коштів – Мінрегіон.

– Закон України від 8 вересня 2005 р. № 2866-IV «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» покладає зобов'язання щодо реалізації політики гендерної рівності в т.ч. на органи виконавчої влади та місцевого самоврядування.

Підзаконні нормативно-правові акти:

– Порядок та умови надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на підтримку розвитку об'єднаних територіальних громад, затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 16 березня 2016 р. № 200, визначають механізм надання Інфраструктурної субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на підтримку розвитку об'єднаних територіальних громад.

Порядком та умовами визначено напрямки спрямування Інфраструктурної субвенції, зокрема:

- розроблення проектної, містобудівної та планувальної документації;
- підвищення якості надання адміністративних послуг, зокрема створення, модернізацію центрів надання адміністративних послуг та придбання обладнання і програмного забезпечення;
- створення сучасних систем організації управління громадою - комунікаційних мереж, баз даних, систем оповіщення населення;
- реконструкцію, капітальний ремонт, переобладнання, перепрофілювання будівель бюджетних установ з метою їх використання відповідно до повноважень та потреб об'єднаних територіальних громад з обов'язковим застосуванням енергоефективних технологій;
- нове будівництво, реконструкцію, капітальний ремонт вулиць, доріг, мостів, переходів комунальної власності, що поліпшують доступність жителів до об'єктів та установ, у яких надаються адміністративні, соціальні та інші послуги;
- закупівлю транспортних засобів для підвезення дітей до навчальних закладів, транспортних засобів спеціального призначення та комплектувальних виробів до них для комунальних підприємств, пожежної і спеціальної рятувальної техніки та пожежно-рятувального оснащення, спеціалізованих санітарних транспортних засобів для лікувальних закладів;
- нове будівництво, реконструкцію, капітальний ремонт об'єктів водопостачання та водовідведення, об'єктів поводження з відходами та рекультивацію територій сміттєзвалищ тощо;
- здійснення інших заходів, що сприяють забезпеченню населення якісними послугами та видатки на які можуть здійснюватися виключно у разі утворення економії коштів такої субвенції за результатами проведення процедур закупівель за іншими напрямками використання та/або фактично виконаних робіт;

- будівництво, реконструкцію, ремонт та утримання доріг місцевого значення, вулиць і доріг комунальної власності у населених пунктах тощо, а також співфінансування інших програм і проектів, що реалізуються за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів.

Однією з умов надання Інфраструктурної субвенції є її спрямування на фінансування проектів згідно з планом соціально-економічного розвитку об'єднаної територіальної громади з урахуванням потреб різних соціальних груп з метою забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків та відповідно до зазначених вище напрямів, оформлених за формою, встановленою Мінрегіоном, та календарний план реалізації яких становить не більш як три роки. Ще однією умовою надання Інфраструктурної субвенції є врахування потреб осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення під час розроблення проектної документації, а також під час закупівлі транспортних засобів загального користування, шкільних автобусів тощо.

– Розпорядження Кабінету Міністрів України від 7 червня 2017 р. № 410 «Деякі питання надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на формування інфраструктури об'єднаних територіальних громад», в тому числі затверджує розподіл Інфраструктурної субвенції у 2017 році.

– Розпорядження Кабінету Міністрів України від 4 квітня 2018 р. № 201-р «Про затвердження розподілу обсягу субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на формування інфраструктури об'єднаних територіальних громад у 2018 році».

– Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 квітня 2019 р. № 280-р «Про затвердження розподілу обсягу субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на формування інфраструктури об'єднаних територіальних громад у 2019 році».

– Наказ Мінрегіону від 05.04.2016 № 82 «Про затвердження Форми проектної заявки на проект, який може реалізовуватися за рахунок коштів субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на формування інфраструктури ОТГ». Попри включення гендерного підходу до постанови Кабінету Міністрів України від 16 березня 2016 р. № 200, до форми проектної заявки гендерний підхід не включений як в зміст проектної документації (пункт 3.2. очікувані кількісні та якісні результати), так і в характеристики проектної заявки (зазначена лише кількість населення, на яке поширюватиметься проект без розподілу за статтю чи іншими ознаками).

– Наказ Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 31 березня 2016 р. №79 «Про затвердження Методики розроблення, проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації регіональних стратегій розвитку та планів заходів з їх реалізації» включає гендерний підхід до Методики розроблення, проведення моніторингу та оцінки результативності реалізації регіональних стратегій розвитку, які згідно постанови Кабінету Міністрів України від 16 березня 2016 р. № 200 мають бути покладеними в основу проектів поданих до комісії Мінрегіону для отримання субвенції.

– Наказ Мінрегіону від 28 березня 2016 р. № 73 «Питання діяльності Комісії з розгляду поданих виконавчими комітетами міських, селищних, сільських рад ОТГ проектних заявок на проекти, які можуть реалізовуватися за рахунок коштів субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на формування інфраструктури ОТГ».

– Наказ Міністерства фінансів від 2 січня 2019 р. №1 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо впровадження та застосування гендерно орієнтованого підходу в бюджетному процесі» регулює застосування гендерно орієнтованого підходу в бюджетному процесі, в т.ч. для органів місцевого самоврядування.

Особливістю Інфраструктурної субвенції є її наближеність до потреб ОТГ: перелік проектів, які реалізуються за рахунок субвенції, формують безпосередньо виконавчі органи сільських, селищних, міських рад; бюджети ОТГ отримують ці кошти безпосередньо з державного бюджету.

З огляду на викладене, зазначені напрямки використання коштів Інфраструктурної

субвенції загалом відповідають цілям і завданням, вищезазначених стратегічних та програмних документах. Тим не менш, деякі напрями надання Інфраструктурної субвенції дублюються в рамках надання інших субвенцій. Наприклад, проєкти у галузі «об'єкти сфери спорту» здебільше складають реконструкцію та будівництво спортивних майданчиків, що дублює субвенцію з державного бюджету місцевим бюджетам на будівництво мультифункціональних майданчиків для занять ігровими видами спорту затвердженою постановою КМУ від 05.07.2020 №571.

Висновок

В цілому результати аналізу та оцінки ефективності реалізації державної політики та відповідних витрат державного бюджету в частині актуальності та узгодженості цілей і завдань державної політики, визначених стратегічними і програмними документами, свідчать про наявність стратегічного підходу до формування і розвитку інфраструктури ОТГ.

Цілі та завдання державної політики чітко узгоджені та визначені у відповідних документах, нормативно-правових актах. Загалом, бачення і підходи у формуванні та механізмів реалізації державної політики реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні відповідають сучасним потребам соціально-економічного розвитку держави, адже реформа охоплює всі суспільно важливі сфери.

Важливим є враховувати напрями фінансування інших існуючих субвенцій місцевим бюджетам з метою:

- запобігання дублюванню напрямків надання фінансування за різними програми;
- відповідності витрат бюджету пріоритетам державної політики, визначеним стратегічними і програмними документами.

Мінрегіону, як головному розпоряднику бюджетних коштів, протягом 2016 – 2019 років в державному бюджеті на відповідний бюджетний рік передбачалося фінансування за бюджетною програмою «Субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на формування інфраструктури об'єднаних територіальних громад» (у 2019 році перейменована «Субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на підтримку розвитку об'єднаних територіальних громад»).

Таблиця 1. Загальна інформація про обсяги
Інфраструктурної субвенції у 2016-2019 роках

Рік	Загальний обсяг Інфраструктурної субвенції, млрд грн	Кількість ОТГ, що отримали Інфраструктурну субвенцію	Обсяг фінансування у розрахунку на одного сільського жителя, грн
2016	1,0	159	1107
2017	1,5	367	764
2018	1,9	665	536
2019	2,1	806	495

Для проведення огляду витрат державного бюджету в частині підтримки формування інфраструктури об'єднаних територіальних громад робочою групою були використані статистичні дані, дані внутрішньогосподарського (управлінського) обліку, бюджетної і фінансової звітності, інформацію та дані, що містяться у документах, які складаються та використовуються в процесі планування та виконання державного бюджету, дані внутрішнього аудиту, звіти аудиту Рахункової палати та інша інформація, яка узагальнена структурними підрозділами головного розпорядника, а також інша інформація, що була потрібна для проведення огляду витрат. Також здійснено аналіз інформації і показників бюджетних запитів, звітів про їх виконання, розглянуто результати оцінки ефективності бюджетних програм та гендерного аналізу бюджетних програм, який поведено Проєктом «Гендерне бюджетування в Україні» (далі - ГОБ), який працює за фінансової підтримки Швеції в процесі впровадження гендерно-орієнтованого бюджетування в Україні з 2014 по 2020 рр. тощо.

Робочою групою для проведення аналізу визначено часовий період 2017 – 2019 роках, з урахуванням строків реалізації відповідної бюджетної програми, а також включено проведення аналізу надходжень/витрат спеціального фонду державного бюджету у 2017 році.

Загалом протягом 2017-2019 років з державного бюджету місцевим бюджетам ОТГ було спрямовано 5360 млн грн. За цей період найбільше коштів Інфраструктурної субвенції було профінансовано об'єкти освіти на суму 1274 млн грн або 23,8% від загального обсягу Інфраструктурної субвенції, об'єкти дорожньо-транспортної інфраструктури – 1160 млн грн (21,6%), закупівлю спеціалізованих транспортних засобів – 1074 млн грн (20,0%). Разом з тим, найменшими за обсягами фінансування були наступні напрямки: планування територій – 50 млн грн (0,9%), об'єкти сфери спорту – 95 млн грн (1,8%).

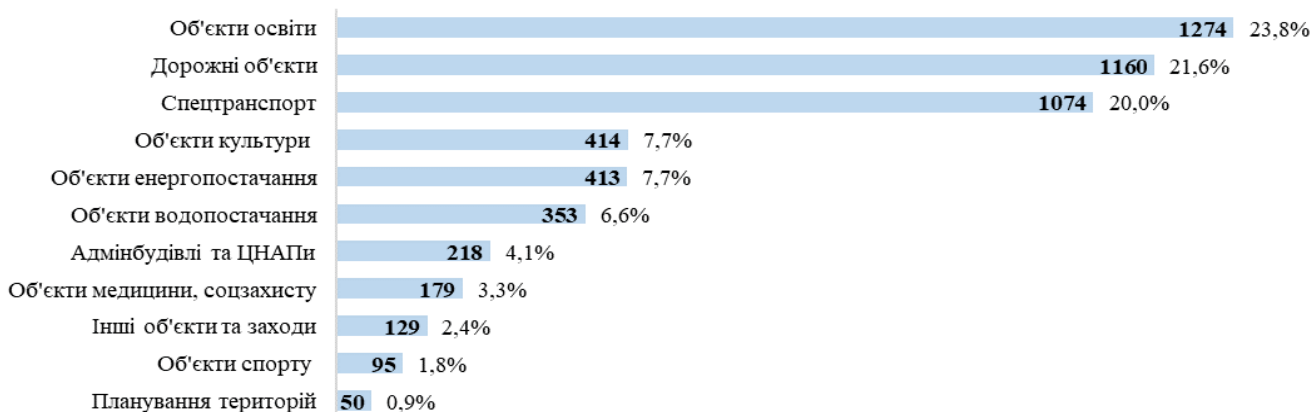

Рис. 2. Розподіл коштів Інфраструктурної субвенції у 2017-2019 роках за напрямками, млн грн, % від загального обсягу

Деталізована інформація щодо розподілу Інфраструктурної субвенції за напрямками у розрізі 2017, 2018 та 2019 років подано в додатках 1-3.

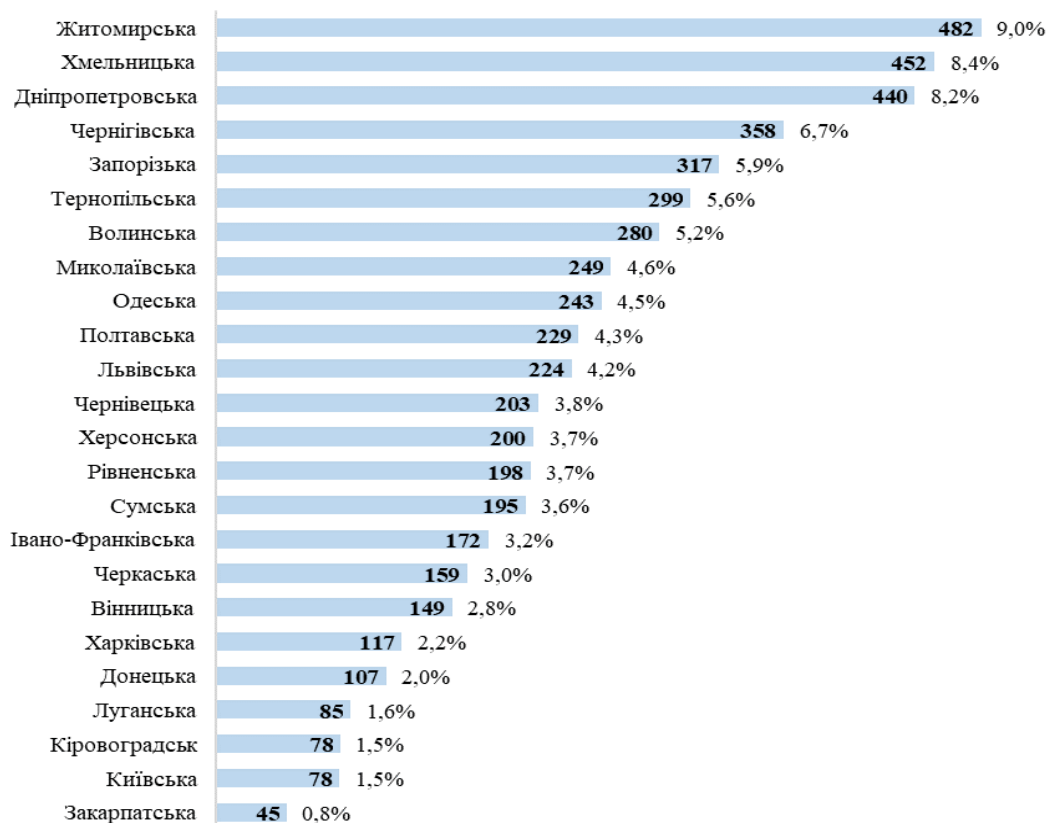

Рис. 3. Розподіл коштів Інфраструктурної субвенції у 2017-2019 роках за областями, млн грн, % від загального обсягу

Протягом 2017-2019 років найбільший обсяг коштів Інфраструктурної субвенції було спрямовано ОТГ Житомирської області – 482 млн грн (9%), Хмельницької області – 452 млн грн (8,4%), Дніпропетровської області – 440 млн грн (8,2%). Найменший обсяг коштів отримали ОТГ Закарпатської області – 45 млн грн (0,8%), Київської області – 78 млн грн (1,5%), Кіровоградської області – 78 млн грн (1,5%).

В середньому за 2017-2019 роки в розрахунку на одну область було виділено 223 млн грн. При цьому, обсяг виділених коштів в середньому на одну область щороку зростав: 2017 р. – 60 млн грн; 2018 р. – 78 млн грн; 2019 р. – 86 млн грн.

Рис. 4. ОТГ, що отримали найбільші та найменші обсяги фінансування у вигляді Інфраструктурної субвенції за 2017-2019 роки, млн грн

Варто зауважити, що 227 ОТГ отримували Інфраструктурну субвенцію протягом всіх років (2017-2019 роки). Найбільше фінансування у вигляді Інфраструктурної субвенції за 2017-2019 роки отримали наступні ОТГ: Олевська ОТГ (Житомирська обл.) – 61,8 млн грн.; Лиманська ОТГ (Донецька обл.) – 31,7 млн грн., Народицька ОТГ (Житомирська обл.) – 31,3 млн грн. Див у рис.4.

Кількість ОТГ, що завершили процес об'єднання/приєднання та мали законодавчі підстави на отримання субвенції, щороку зростала. Проте, законодавчі підстави щодо отримання Інфраструктурної субвенції були не у всіх об'єднаних територіальних громад: у 2017 році із 367 ОТГ Інфраструктурну субвенцію отримали 365 (99,5%); у 2018 році із 699 ОТГ – 665 (95,1 %); у 2019 році із 1029 ОТГ – 806 (78,3 %).

Слід зазначити, що у Законі України «Про Державний бюджет України на 2019 рік» Інфраструктурна субвенція також була передбачена для 24 ОТГ з адміністративними центрами у містах обласного значення, де завершився процес приєднання суміжних сільських, селищних територіальних громад відповідно до Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад». Проте, не увійшли до розподілу Інфраструктурної субвенції 45 ОТГ, у яких не відбулися перші місцеві вибори 23.12.2019 у зв'язку з введенням воєнного стану. Також не включено до розподілу Черкаську ОТГ Дніпропетровської області, де проведення перших місцевих виборів призупинено.

Крім того, внесено зміни до Порядку та умов надання Інфраструктурної субвенції, де закріплене вимога врахування гендерного аспекту та потреб різних соціальних груп під час подання проектів, які фінансуватимуться за рахунок коштів субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на формування відповідної інфраструктури об'єднаних територіальних громад. Внесені зміни спонукали змінити підхід об'єднаних територіальних громад щодо ефективного використання коштів Інфраструктурної субвенції, з урахуванням потреб різних соціальних груп та рівних прав і можливостей жінок і чоловіків.

Однак, в ході гендерного аналізу програми було виявлено, що збір інформації про кінцевих отримувачів/користувачів послуг в рамках програми з надання інфраструктурної субвенції відсутній. Отримувачі/користувачі послуг програми не зазначаються в проектних заявках, які готують виконавчі комітети міських, селищних, сільських рад ОТГ. Як наслідок, відсутня консолідована база даних, яка би містила інформацію про отримувачів/користувачів послуг в рамках програми. Також відсутній збір інформації про потреби жінок, чоловіків

та/або їх груп, механізми їх врахування при формуванні проектних заявок на субвенцію та затвердженні їх Комісією. Це значно зужує можливості для ефективного використання коштів з точки зору врахування потреб різних соціальних груп та забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків.

Таблиця 2. Кількість поданих проектів за напрямками протягом 2017-2019 років

Напрями	2017	2018	2019	Всього
Об'єкти газо-, тепло-, енергопостачання	403	669	602	1 674
Об'єкти та заходи у сфері освіти	519	503	560	1 582
Об'єкти дорожньо-транспортної інфраструктури	406	478	539	1 423
Закупівля спеціалізованих транспортних засобів	262	376	403	1 041
Об'єкти сфери культури	169	164	268	601
Об'єкти водопостачання та водовідведення	126	151	172	449
Інші об'єкти та заходи	149	97	185	431
Об'єкти охорони здоров'я та соціального захисту	125	82	103	310
Адміністративні будівлі та ЦНАПи	86	85	103	274
Планування територій	6	37	110	153
Об'єкти сфери спорту	31	55	50	136
Загальний підсумок	2 282	2 697	3 095	8 074

При цьому, в середньому в розрахунку на одну ОТГ було виділено: 2017 р. – 4008,1 тис грн; 2018 р. – 2 881,1 тис грн (- 28% до попереднього року); 2019 р. – 2621,0 тис грн (- 9% до попереднього року).

У розрахунку на 1 жителя ОТГ було виділено фінансування: 2017 р. – 460,6 грн; 2018 р. – 331,1 грн; 2019 р. – 247,7 гривень.

При цьому, в розрахунку на 1 сільського жителя ОТГ: 2017 р. – 732,3 грн; 2018 р. – 524,8 грн; 2019 р. – 485,5 гривень.

Мінрегіон узагальнював інформацію щодо подання проектів ОТГ за напрямками і по охоплених сферах. Отже, найбільше було подано проектів у сферах енергопостачання (1674 проекти), освіти (1582 проекти) та доріг (1423 проекти). Найменше проектів у сферах спорту (136 проектів), планування територій та ЦНАПів (274 проекти).

Таблиця 3. Кількість завершених проектів за регіонами протягом 2017-2019 років

Область	2017	2018	2019	Всього
Житомирська	234	174	206	614
Хмельницька	198	182	167	547
Чернігівська	96	190	196	482
Волинська	100	188	178	466
Дніпропетровська	133	148	169	450
Тернопільська	167	115	151	433
Полтавська	112	141	172	425
Івано-Франківська	77	122	202	401
Запорізька	115	128	157	400
Миколаївська	139	112	94	345
Львівська	114	106	121	341
Рівненська	121	99	98	318
Одеська	71	130	99	300
Херсонська	72	87	131	290
Чернівецька	83	89	106	278
Черкаська	30	78	169	277
Сумська	72	76	87	235
Вінницька	49	63	78	190
Кіровоградська	16	34	53	103
Луганська	18	29	33	80
Київська	4	30	44	78
Донецька	38	21	17	76
Харківська	9	21	34	64
Закарпатська	20	14	14	48
Загальний підсумок	2 088	2 377	2 776	7 241

Загальна кількість завершених проектів протягом 2017-2019 років складає 7241 проект на загальну суму 4,6 млрд гривень.

При цьому, найбільше завершених проектів в наступних областях: Житомирська – 614 проектів (на загальну суму 388,9 млн грн); Хмельницька – 547 проектів (на загальну суму 368,3 млн грн); Чернігівська – 482 проекти (на загальну суму 335,4 млн грн).

Таблиця 4. Обсяги завершених проектів за регіонами протягом 2017-2019 років, тис грн

Область	2017	2018	2019	Всього
Житомирська	141 611,1	109 059,9	138 231,2	388 902,1
Хмельницька	130 336,7	111 693,8	126 257,4	368 287,9
Чернігівська	83 615,2	134 326,2	117 446,2	335 387,5
Дніпропетровська	97 311,4	91 554,8	129 571,1	318 437,3
Запорізька	67 829,2	115 772,2	106 468,9	290 070,3
Волинська	47 059,5	103 098,4	101 137,3	251 295,3
Тернопільська	94 479,3	69 679,6	76 914,4	241 073,3
Одеська	48 960,1	87 010,5	100 562,4	236 532,9
Миколаївська	83 738,5	66 646,1	72 565,0	222 949,5
Полтавська	40 943,1	75 804,9	82 580,0	199 328,0
Херсонська	44 560,9	74 775,5	69 758,9	189 095,3
Чернівецька	57 754,6	66 900,1	63 085,6	187 740,2
Львівська	56 444,8	65 166,8	61 191,1	182 802,7
Рівненська	54 048,0	61 761,9	56 882,6	172 692,5
Сумська	44 923,8	56 630,1	56 752,3	158 306,2
Івано-Франківська	36 710,2	47 078,5	64 678,7	148 467,4
Черкаська	17 700,7	38 973,4	91 215,4	147 889,6
Вінницька	38 682,0	37 436,3	39 357,6	115 475,8
Донецька	36 858,8	32 794,8	34 940,4	104 594,1
Харківська	6 626,4	35 262,2	55 190,6	97 079,1
Луганська	15 763,9	33 545,2	35 718,9	85 028,1
Київська	4 882,2	23 078,1	42 633,4	70 593,8
Кіровоградська	11 023,1	15 815,8	36 906,0	63 744,9
Закарпатська	14 413,4	12 833,4	10 054,1	37 300,9
Загальний підсумок	1 276 276,7	1 566 698,5	1 770 099,4	4 613 074,6

При цьому, в середньому на 1 проект протягом 2017-2019 років виділялося 633,9 тис грн: 2017 – 630,6 тис грн; 2018 – 690,1 тис грн; 2019 – 665,6 тис гривень.

Загальна кількість незавершених проектів по роках (станом на кінець відповідного року) складає: 2017 рік – 190 проектів (на загальну суму 158,7 млн грн); 2018 рік – 320 проектів (на загальну суму 294,5 млн грн); 2019 рік – 314 проекти (на загальну суму 287,3 млн гривень.).

При цьому, найбільше незавершених проектів в наступних областях: Дніпропетровська (2017 рік – 24 проекти на загальну суму 23,7 млн грн; 2018 рік – 47 проектів на загальну суму 57,5 млн грн; 2019 рік – 37 проектів на загальну суму 40,5 млн грн); Житомирська (2017 рік – 13 проектів на загальну суму 10,0 млн грн; 2018 рік – 56 проектів на загальну суму 51,7 млн грн; 2019 рік – 38 проекти на загальну суму 31,3 млн грн); Хмельницька (2017 рік – 36 проектів на загальну суму 34,5 млн грн; 2018 рік – 36 проектів на загальну суму 31,2 млн грн; 2019 рік – 23 проекти на загальну суму 18,4 млн гривень.).

**Таблиця 5. Кількість незавершених проектів
за регіонами протягом 2017-2019 років, тис грн**

Область	2017	2018	2019	Всього
Дніпропетровська	24	47	37	108
Житомирська	13	56	38	107
Тернопільська	36	36	23	95
Хмельницька	28	33	17	78
Львівська	8	10	23	41
Вінницька	6	16	18	40
Рівненська	10	1	26	37
Сумська	8	18	11	37
Івано-Франківська	9	17	11	37
Запорізька	4	7	17	28
Миколаївська	2	16	9	27
Волинська	4	4	19	27
Полтавська	6	13	8	27
Чернігівська	1	9	13	23
Черкаська	1	13	7	21
Кіровоградська	8	10	1	19
Херсонська	8	1	7	16
Чернівецька	1	1	12	14
Харківська	9	3	2	14
Одеська	3	3	6	12
Закарпатська	0	3	6	9
Київська	0	2	1	3
Луганська	0	1	1	2
Донецька	1	0	1	2
Загальний підсумок	190	320	314	824

**Таблиця 6. Обсяги незавершених проектів
за регіонами протягом 2017-2019 років, тис грн**

Область	2017	2018	2019	Всього
Дніпропетровська	23 724,1	57 476,8	40 506,8	121 707,7
Житомирська	10 007,9	51 693,5	31 260,1	92 961,5
Хмельницька	34 503,7	31 230,4	18 375,9	84 109,9
Тернопільська	18 071,8	20 054,7	19 846,6	57 973,1
Львівська	4 001,6	11 823,7	25 342,6	41 167,8
Сумська	6 372,3	18 981,0	8 758,1	34 111,4
Вінницька	6 592,1	15 650,2	11 409,0	33 651,3
Полтавська	11 441,5	11 308,1	6 602,9	29 352,5
Волинська	2 018,3	2 325,8	23 875,7	28 219,8
Запорізька	1 253,4	5 031,5	20 820,9	27 105,8
Миколаївська	0,0	17 929,3	8 034,9	25 964,2
Рівненська	9 766,0	348,0	15 556,8	25 670,8
Івано-Франківська	6 446,9	11 280,2	5 739,0	23 466,1
Чернігівська	707,4	5 656,3	15 940,7	22 304,4
Харківська	10 437,5	6 681,1	3 086,3	20 204,9
Чернівецька	1 689,8	1 120,8	12 717,1	15 527,7
Кіровоградська	7 654,0	7 082,3	0,0	14 736,3
Херсонська	1 587,1	2 599,9	6 834,1	11 021,1
Черкаська	0,0	7 181,2	3 565,1	10 746,3
Закарпатська	0,0	3 099,4	4 383,6	7 483,0
Одеська	1 659,8	4 719,3	0,0	6 379,1
Київська	0,0	1 176,3	2 540,3	3 716,6
Донецька	734,0	0,0	1 977,9	2 711,9
Луганська	0,0	0,0	92,0	92,0
Загальний підсумок	158 669,1	294 450,0	287 266,3	740 385,4

Найбільше незавершених проектів по наступних напрямках:

Об'єкти та заходи у сфері освіти:

2017 рік – 68 проектів (на загальну суму 68,4 млн грн);

2018 рік – 115 проектів (на загальну суму 122,0 млн грн);

2019 рік – 97 проекти (на загальну суму 111,4 млн грн).

Об'єкти водопостачання та водовідведення:

2017 рік – 33 проектів (на загальну суму 28,6 млн грн);

2018 рік – 37 проектів (на загальну суму 40,2 млн грн);

2019 рік – 46 проекти (на загальну суму 41,5 млн грн).

Об'єкти дорожньо-транспортної інфраструктури:

2017 рік – 21 проектів (на загальну суму 13,7 млн грн);

2018 рік – 45 проектів (на загальну суму 40,1 млн грн);

2019 рік – 44 проекти (на загальну суму 44,8 млн грн).

Див. табл. № 15 - 16.

Кількість незавершених проектів по роках і напрямках				
Напрями	2017	2018	2019	Всього
Об'єкти та заходи у сфері освіти	68	115	97	280
Об'єкти водопостачання та водовідведення	33	37	46	116
Об'єкти дорожньо-транспортної інфраструктури	21	45	44	110
Об'єкти газо-, тепло-, енергопостачання	17	30	23	70
Об'єкти сфери культури	15	23	32	70
Адміністративні будівлі та ЦНАПи	10	28	14	52
Об'єкти охорони здоров'я та соц захисту	8	14	16	38
Інші об'єкти та заходи	7	11	16	34
Об'єкти сфери спорту	6	14	12	32
Спеціалізовані транспортні засоби	5	3	12	20
Планування територій	0	0	2	2
Загальний підсумок	190	320	314	824

Таблиця 15.

Обсяги незавершених проектів по роках і напрямках				
Напрями	2017	2018	2019	Всього
Об'єкти та заходи у сфері освіти	68 394,54	121 991,66	111 429,87	301 816,07
Об'єкти водопостачання та водовідведення	28 617,06	40 174,04	41 520,98	110 312,08
Об'єкти дорожньо-транспортної інфраструктури	13 721,67	40 108,04	44 795,37	98 625,07
Адміністративні будівлі та ЦНАПи	15 145,17	39 393,33	11 327,43	65 865,93
Об'єкти сфери культури	8 840,37	22 829,14	33 676,73	65 346,24
Об'єкти охорони здоров'я та соц.захисту	5 046,24	13 274,23	10 121,81	28 442,27
Об'єкти сфери спорту	3 047,99	8 670,30	11 226,01	22 944,30
Інші об'єкти та заходи	5 624,47	2 029,72	13 321,54	20 975,72
Об'єкти газо-, тепло-, енергопостачання	2 741,17	4 132,54	7 038,02	13 911,73
Закупівля спеціалізованих транспортних засобів	7 490,45	1 847,00	1 320,86	10 658,31
Планування територій	0,00	0,00	1 487,69	1 487,69
Загальний підсумок	158 669,13	294 449,99	287 266,31	740 385,43

Таблиця 16.

Найбільше залишків невикористаних коштів в наступних областях:

Дніпропетровська:

2017 рік – 14,0 млн грн;

2018 рік – 8,0 млн грн;

2019 рік – 3,9 млн грн.

Київська:

2017 рік – 15,2 млн грн;

2018 рік – 1,0 млн грн;

2019 рік – 0,3 млн грн.

Полтавська:

2017 рік – 6,8 млн грн;

2018 рік – 2,4 млн грн;

2019 рік – 5,2 млн грн.

Див. табл. № 17.

Залишки коштів за проектами по областях і роках, тис грн				
Область	2017	2018	2019	Всього
Дніпропетровська	13 981,5	7 986,7	3 901,8	25 870,0
Київська	15 150,3	1 022,7	303,5	16 476,5
Полтавська	6 777,3	2 443,1	5 195,2	14 415,6
Житомирська	3 442,9	3 933,5	5 845,4	13 221,8
Сумська	3 311,3	1 412,5	6 096,1	10 819,9
Запорізька	1 836,2	3 333,0	5 503,7	10 673,0
Миколаївська	6 828,5	1 621,2	405,4	8 855,1
Херсонська	5 965,8	1 461,3	373,0	7 800,1
Одеська	2 397,3	3 626,2	759,8	6 783,4
Донецька	4 253,0	338,0	0,0	4 591,0
Чернігівська	483,4	3 289,7	736,5	4 509,6
Луганська	404,0	4 030,7		4 434,6
Львівська	2 940,4	125,7	880,7	3 946,9
Кіровоградська	501,8	330,2	3 058,5	3 890,4
Тернопільська	2 940,1	335,0	388,6	3 663,7
Волинська	1 265,2	959,7	1 348,3	3 573,2
Чернівецька	2 491,5	304,1	549,4	3 345,0
Хмельницька	2 190,8	215,0	525,4	2 931,2
Черкаська	210,0	681,4	839,4	1 730,7
Харківська	590,1	164,8	640,6	1 395,5
Рівненська	452,0	680,5	172,6	1 305,0
Івано-Франківська	337,0	42,5	897,3	1 276,8
Вінницька	431,5	673,6	138,6	1 243,7
Закарпатська	138,4	23,1	361,9	523,4
Загальний підсумок	79 320,5	39 034,1	38 921,7	157 276,4

Таблиця 17.

Разом з тим, постановою Кабінету Міністрів України від 04.04.2018 № 242 було внесено зміни до Порядку та умов надання субвенції, та, зокрема, закріплене право ОТГ використовувати кошти інфраструктурної субвенції на співфінансування інших програм і проектів, що реалізуються за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів. На практиці такий припис дозволив ОТГ спрямовувати кошти субвенції на інші проекти, які водночас

фінансувалися з декількох (2, 3, і більше) джерел. Проте, відповідно до пункту 5 Порядку та умов надання субвенції, календарний план реалізації таких проектів міг становити не більш як три роки.

У зв'язку з цим, аналітична інформація про незавершені проекти має деяку похибку, адже (до прикладу) проекти, які розпочиналися у 2016 році, могли завершуватися у 2019 році.

Висновок

Отже, проведений аналіз свідчить про відповідність витрат проекту пріоритетам державної політики, визначеним стратегічними і програмними документами. Загалом, розподіл субвенції відбувався об'єктивно за формульним підходом та за визначеними критеріями, що забезпечило її справедливий розподіл.

Потребує удосконалення механізм застосування гендерно орієнтованого підходу при реалізації програми. Гендерна рівність є однією з цілей державної політики зазначена у відповідних стратегічних документах та підзаконних нормативно-правових актах. Для забезпечення ефективних механізмів її реалізації першочерговими кроками є збір гендерно розподілених даних в рамках програми та включення гендерних аспектів до проектної заявки на отримання субвенції, яку готують виконавчі комітети міських, селищних та сільських рад ОТГ.

В цілому кошти субвенції спрямовувалися на сфери, визначені стратегічними документами. Так, протягом 2017-2019 років найбільше коштів субвенції було спрямовано на фінансування об'єктів освіти (1,3 млрд грн або 23,8% від загального обсягу субвенції), на об'єкти дорожньо-транспортної інфраструктури 1,2 млрд грн (21,6%), на закупівлю спеціалізованих транспортних засобів 1,1 млрд грн (20,0%). При цьому, найменшими за обсягами фінансування були наступні напрямки: планування територій 50,2 млн грн (0,9%), об'єкти сфери спорту 94,9 млн грн (1,8%).

Тож загалом забезпечено своєчасний розподіл коштів субвенції між громадами щороку, а також майже повне максимальне їх освоєння для завершення робіт і заходів.

➤ **відповідності витрат бюджету встановленим вимогам, правильності та повноти їх розрахунку в бюджетних документах**

Відносини, що виникають у процесі добровільного об'єднання територіальних громад сіл, селищ, міст, а також добровільного приєднання до об'єднаних територіальних громад, регулюються Законом України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» (далі – Закон).

Чіткий механізм та умови формування спроможних територіальних громад, розроблення та схвалення перспективних планів формування територій громад областей визначено в Методиці формування спроможних територіальних громад, затвердженій постановою Кабінету Міністрів України від 08.04.2015 № 214 (надалі – Методика).

Основним принципом об'єднання територіальних громад є *добровільність*. Проте, даний принцип неможливо розглядати у відриві від інших принципів, зокрема економічної ефективності та відповідальності. На дотримання згаданих принципів зосереджено роботу органів влади регіонального рівня – обласних рад і обласних державних адміністрацій, які відповідно до Методики відіграють основну роль при підготовці перспективних планів, оскільки вони перш за все мають показати соціально-економічну обґрунтованість запропонованого формування кожної нової громади області.

Мінрегіон щомісяця здійснює моніторинг процесу децентралізації, показники якого використовувалися *при складанні бюджетного запиту*. Оскільки законодавством не було визначено методики та критеріїв розрахунку її загальної суми, запропоновано при обрахунку виходити з першого нарахування субвенції у 2016 р. - 1107 грн. на 1 сільського жителя.

Такий підхід застосовувався при підготовці бюджетних запитів щороку, використовуючи орієнтовну кількість об'єднаних територіальних громад, які матимуть можливість перейти на прямі міжбюджетні відносини з державним бюджетом з 1 січня

наступного бюджетного року.

Також необхідно зазначити, що пропозиції до бюджетного запиту надсилаються у липні – серпні поточного року, що дещо ускладнювало здійснення необхідних обрахунків, адже влітку важко спрогнозувати, скільки буде сформовано нових об'єднаних територіальних громад. Остаточним завершенням процесу об'єднання були оголошення результатів перших місцевих виборів, проведення яких ЦВК призначало переважно на жовтень – грудень.

Крім того, пунктом 3¹ Розділу «Прикінцеві положення» Закону *визнано* такими, що є *спроможними об'єднаними територіальними громадами* для випадків, передбачених статтями 8–8³ цього Закону, територіальні громади міст республіканського Автономної Республіки Крим, *обласного значення*. Це обумовлено необхідністю включення їх до процесу реформи органів місцевого самоврядування (з можливістю приєднання до них приміських територій) за спрощеною процедурою. Відповідно об'єднані територіальні громади, які утворилися шляхом приєднання за спрощеною процедурою, також були включені до розподілу інфраструктурної субвенції.

Тож Мінрегіон щороку звертався до Мінфіну як до *центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну фінансову та бюджетну політику*, з проханням не зменшувати видатки державного бюджету на інфраструктурну субвенцію, адже це призведе до нерівномірної і нестабільної підтримки розвитку інфраструктури новостворених об'єднаних територіальних громад.

Водночас, Рахунковою палатою двічі проведений аудит ефективності використання коштів субвенції і є відповідні рішення від 27 червня 2017 р. № 13-2 та від 20 серпня 2019 р. № 20-5. При проведенні аудиту Рахункова палата неодноразово звертала увагу на необхідність законодавчого врегулювання питання планування потреби в коштах субвенції на формування інфраструктури об'єднаних територіальних громад.

Слід зазначити, що Мінрегіоном був підготовлений проект Закону України «Про внесення змін до статті 10 Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» щодо фінансової підтримки державою добровільного об'єднання територіальних громад сіл, селищ, міст» (*зареєстрований від 30.03.2018 №8213*), яким пропонувалося викласти у новій редакції статтю 10 Закону та при визначенні загального обсягу субвенції на поточний і наступні роки враховувати, що середній обсяг субвенції із розрахунку на одного сільського жителя *щороку буде зменшуватися на 20 відсотків*. Також пропонувалося встановити термін, впродовж якого держава здійснюватиме фінансову підтримку добровільного об'єднання територіальних громад шляхом надання об'єднаній територіальній громаді коштів у вигляді субвенції на формування відповідної інфраструктури, а саме, *протягом п'яти років починаючи з року наступного після об'єднання*.

З огляду на викладене, Мінрегіоном було вжито відповідних заходів стосовно розроблення методики та правил обрахунку обсягу коштів субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам, яка передбачена на формування інфраструктури об'єднаних територіальних громад. Проте, відповідно до статті 105 Регламенту ВРУ законопроект №8213 вважається відкликаним.

Висновок

У зв'язку з вищезазначеними обставинами головний розпорядник коштів не мав можливості дотримуватися вимог Інструкції з підготовки бюджетних запитів, яку щороку надсилав Мінфін, адже процес «добровільного» об'єднання територіальних громад неможливо було спрогнозувати, і, відповідно, обґрунтовано передбачити відповідні обсяги видатків на наступний бюджетний рік.

➤ зв'язку між витраченими коштами та отриманим результатом

Використання інфраструктурної субвенції ОТГ протягом 2017–2019 роках (3294,9 млн грн) забезпечило отримання значного соціально-економічного ефекту, зокрема дозволило створити належні умови та покращити життєве середовище (відремонтовано школи, дороги, мережу вуличного освітлення, придбано техніку та спеціальне обладнання), покращення

надання публічних послуг у ОТГ. За рахунок субвенції було реалізовано (завершено) 7241 проекти на загальну суму 4,6 млрд грн.

За результатами гендерного аналізу, у 2019 році з усього населення ОТГ охоплено послугами 52,3%, серед яких 47,6% чоловіків та 52,4% жінок. За віковими категоріями серед отримувачів/користувачів послуг субвенції переважає вікова категорія 35 - 60 років (32,0%). Жінки цієї вікової категорії складають 31,7%, а чоловіки - 32,4% у структурі отримувачів/користувачів послугами певної статі. Другою за чисельністю є вікова категорія 60+ років, яка у структурі отримувачів/користувачів послуги складає 22,7%. Жінки переважають у цій віковій категорії та складають 25,6%, а чоловіки - 19,4% у структурі отримувачів/користувачів послуг певної статі. Такий розподіл між віковими категоріями є співставним з віковою структурою населення ОТГ.

Найбільше охоплених послугами субвенції виявилось у вікових категоріях 6-14 та 15-18 років. Якщо в інших вікових категоріях частка охоплених послугами субвенції приблизно дорівнює частці неохоплених, то у віці 6-14 років послугами охоплено 54,8% дівчат та 55,1% хлопців. У віці 15-18 років частка дівчат охоплених послугами складає 58,0%, а хлопців - 62,2%. Таке явище може бути обумовленим значною кількістю проєктів та витрат спрямованих на об'єкти та заходи у сфері освіти (23,4%), особливо на загальноосвітні навчальні заклади, витрати на які склали 72,6% у структурі видатків на об'єкти та заходи у сфері освіти та 17,0% у структурі видатків в рамках субвенції.

Крім того, надання громадам державної фінансової підтримки у вигляді субвенції на формування відповідної інфраструктури стало додатковим стимулом для об'єднання територіальних громад і забезпечило розвиток їх інфраструктури в перспективі.

Зазначена субвенція виступила вагомим джерелом підтримки розвитку об'єднаних громад та комунального майна.

Разом з тим, спостерігалась і деяка «розпорошеність» коштів між проєктами, які не завжди мають велике соціальне значення, та, не охоплюють велику кількість споживачів публічних послуг, що відповідно, знижує сукупний соціальний ефект від використання коштів субвенції.

➤ **ефективності надання публічних послуг за рахунок бюджетних коштів, рівня забезпечення потреб, задоволення інтересів отримувачів/користувачів і надавачів публічних послуг**

В рамках реалізації Цілі 3 «Ефективне державне управління у сфері регіонального розвитку» Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 06.08.2014 № 385, передбачене виконання таких завдань, зокрема, визначення обґрунтованої територіальної основи для діяльності органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади, здатної забезпечити доступність та якість публічних послуг, що надаються такими органами; забезпечення доступності та якості публічних послуг тощо.

Один з принципів реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади, що закріплений в Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади, є принцип доступності публічних послуг.

Завдання реформи - забезпечення доступності та якості публічних послуг. Публічні послуги повинні надаватися відповідно до державних стандартів з урахуванням необхідності забезпечення: територіальної доступності, що передбачає надання послуг на території громади, де проживає особа; належної матеріально-технічної бази для надання основних форм публічних послуг (органи місцевого самоврядування повинні мати у своєму розпорядженні відповідні приміщення та інфраструктуру); врахування потреб та інтересів жінок, чоловіків та/або їх груп в рамках надання публічних послуг; відкритості інформації про послуги, порядок та умови їх надання; професійності надання публічних послуг.

Поняття публічних послуг охоплює всі варіанти надання послуг населенню, до яких належать ті, що надаються споживачеві як через органи державної влади, так і через органи

місцевого самоврядування.

Використання інфраструктурної субвенції дозволило ОТГ створити належні умови покращення надання публічних послуг у сферах освіти (1,3 млрд грн), культури (601,0 тис грн), охорони здоров'я та соціального захисту (310,00 тис. грн), ЦНАПи (274,00 тис. грн) тощо.

Крім того, було придбано спеціальні транспортні засоби (снігоприбиральну, пожежну техніку та іншу), спрямовано кошти на об'єкти газо-, тепло-, енергопостачання, що дозволить покращити доступність до послуг та утримувати будівель комунальної власності в належному стані.

Враховуючи те, що у 2019 році 52,3% населення ОТГ є отримувачами/користувачами послуг в рамках програми з надання інфраструктурної субвенції, витрати на 1 отримувача/користувача послуг складають 417,7 грн. Якщо брати в розрахунок все населення ОТГ, то видатки на 1 особу складають 218,5 грн.

За кошти інфраструктурної субвенції територіальні громади покращили якість, доступність, зручність, надання публічних послуг та своєчасність їх надання. Однак, важливим елементом для надання якісних публічних послуг є врахування потреб та інтересів кінцевих споживачів/отримувачів послуг (жінок, чоловіків та/або їх груп). Механізм, який забезпечує врахування цих інтересів, потребує вдосконалення в рамках цієї програми.

Слід зазначити, що Мінрегіон у партнерстві з Радою Європи, Українською асоціацією районних та обласних рад, Асоціацією міст України, Всеукраїнською асоціацією сільських та селищних рад щороку проводить конкурс «Кращі практики місцевого самоврядування», який є ровесником реформи місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. Конкурс популяризує кращий досвід територіальних громад, які демонструвати високий рівень втілення принципу прозорості та відкритості органів місцевого самоврядування, залучення мешканців усіх категорій до процесів прийняття рішень, згуртованість, соціальну відповідальність та комплексне вирішення питань місцевого розвитку, високу якість надання публічних послуг. Як свідчить аналіз, багато поданих проектів, що фінансувалися за кошти Інфраструктурної субвенції, показали кращі результати. Щорічно за підсумками проведення Конкурсу видаються збірки практик – переможців, проводяться виїзні семінари з обміну досвідом та прес-тури для засобів масової інформації на базі органів місцевого самоврядування, які стали кращими взірцями³. Досвід фіналістів Конкурсу допоміг іншим громадам створити пожежні частини на територіях сільських і селищних рад, відкрити центри надання адміністративних послуг та інших заклади/установи, що надають публічні послуги тощо.

- **повноти (інформативності) та якості документів, що формуються головним розпорядником бюджетних коштів і застосовуються у бюджетному процесі (бюджетні запити, паспорти бюджетних програм тощо).**

У 2017 і 2019 роках Мінрегіону як головному розпоряднику коштів за бюджетною програмою «Субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на формування інфраструктури ОТГ» були передбачені видатки виходячи з реальних можливостей державного бюджету.

До бюджетного запиту на 2017–2019 роки (форма 2017-2) Мінрегіоном включено пропозицію щодо обсягу видатків за цією бюджетною програмою на 2017 рік у сумі 2000,0 млн гривень.

До бюджетних запитів на 2018–2020 роки (форма 2018-2) на 2018 рік (форма 2018-3) Мінрегіоном подано пропозицію щодо обсягу видатків на субвенцію на суму 4187,8 млн грн (з них врахованого доведений граничний обсяг – 1900,0 млн грн; та передбачено додаткову потребу у фінансуванні – 2287,8 млн грн). У бюджетних запитах така сума обумовлена

³ Інформація про конкурс «Кращі практики місцевого самоврядування» розміщено за посиланням <https://www.minregion.gov.ua/napryamki-diyalnosti/rozvytok-mistsevoho-samovryaduvannya/konkurs/>

зростанням кількості територіальних громад та необхідністю забезпечення виконання Закону.

До бюджетних запитів на 2019–2021 роки (форма 2019-2) на 2019 рік (форма 2019-3) Мінрегіоном включено обсяг видатків на субвенцією в сумі 4500,0 млн гривень. У пункті 11 бюджетного запиту на 2019–2021 роки (форма 2019-2) зазначено, що «чинним законодавством не визначено методики та критеріїв обрахунку загального обсягу субвенції на відповідний бюджетний рік»⁴.

Слід зазначити, що Мінрегіоном здійснено розрахунки, виходячи з нарахування першої субвенції на формування інфраструктури ОТГ в обсязі 1 млрд грн у 2016 році для 159 об'єднаних територіальних громад, що в середньому становило 1107 грн на 1 сільського жителя.

Крім того, як зазначалося вище, Мінрегіоном було вжито заходів щодо врегулювання даного питання та розроблено проект Закону України «Про внесення змін до статті 10 Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» щодо фінансової підтримки державою добровільного об'єднання територіальних громад сіл, селищ, міст» (*зареєстрований №8213 від 30.03.2018*).

➤ **ефективності системи управління бюджетними коштами**

З огляду на уніфікований, формульний, чіткий механізм розподілу коштів субвенції забезпечено ефективну систему управління бюджетними коштами, які спрямовано на розвиток громад. Також, використовувана система управління бюджетними коштами сприяла майже повному освоєнню коштів: якщо у 2016 р. - 94%, то у 2019 р. – 98,5 %. Переважно не використання субвенції стосувалося економії коштів при проведенні тендерних процедур і не використаних залишків.

Мінрегіоном, як головним розпорядником коштів, дотримано всіх термінів, вимог та процедур, передбачених відповідними нормативними документами щодо розподілу та спрямування коштів субвенції. Внаслідок прийняття ефективних управлінських рішень було досягнуто запланованого соціально-економічного ефекту від використання коштів субвенції. Так, загальна кількість завершених проектів протягом 2017-2019 років складає 7241 проект на загальну суму 4,6 млрд грн., що в загальному складає 90% реалізованих проектів та 97,4% проведених касових видатків.

Дотримання всіма учасниками конкурсних процедур термінів, вимог і порядку розподілу і використання коштів субвенції забезпечило обґрунтоване, своєчасне затвердження проектів та розподіл коштів між громадами.

Щодо можливості підвищення якості та ефективності надання публічних послуг за наявного рівня витрат

Результати аналізу свідчать про:

1. можливість підвищення ефективності використання коштів субвенції шляхом:
 - ✓ мінімізації залишків субвенції;
 - ✓ зменшення кількості незавершених проектів.
2. доцільність посилення контролю за дотриманням граничних термінів реалізації відповідних проектів;
3. доцільність контролю за цільовим використання коштів та запровадження санкцій (обмеження щодо суми виділених коштів на наступний бюджетний період) до громад, які допустили порушення у використанні коштів субвенції;
4. доцільність встановлення мінімальної вартості одного проекту для підвищення ефективності використання коштів та збільшення кількості отримувачів публічних послуг від реалізації проектів.
5. Доцільність вдосконалення механізму врахування потреб та інтересів жінок, чоловіків та/або їх груп в рамках реалізації програми, в першу чергу через систематичний збір гендерно

⁴ Із бюджетними запитами Мінрегіону можна ознайомитися за посиланням

<https://www.minregion.gov.ua/about/funding/byudzhetniy-zapit-minregionu-na-2017-2019-roki/>
<https://www.minregion.gov.ua/about/funding/byudzhetniy-zapit-minregionu-na-2019-2021-roki/>

розподілених даних про кінцевих отримувачів/користувачів послуг, внесення відповідних змін до Наказу Міністерства розвитку громад і територій України від 5 квітня 2016 року № 82 «Про Форму проектної заявки на проект, який може реалізуватися за рахунок коштів субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на формування інфраструктури ОТГ» та розповсюдження прикладів гендерно чутливих проектних заявок між представниками органів місцевого самоврядування.

Згідно з пунктом 3 Постанови Кабінету Міністрів від 16 березня 2016 року № 200 «Про затвердження Порядку та умов надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на підтримку розвитку об'єднаних територіальних громад», у формулі розподілу субвенції враховується лише сільське населення. Але згідно з результатами гендерного аналізу програми за 2019 рік, послугами з надання субвенції охоплено 54,2% міського населення та 45,8% сільського. Розрив між отримувачами послуг з сільської та міської місцевості становить 8,4% на користь міського населення. Отже, існує потреба у врахуванні також і міського населення у формулі.

Одним із недоліків розподілу субвенції було спрямування коштів переважно для мешканців адміністративного центру громади, що не дозволяло забезпечити виконання головної мети субвенції – інклюзивний розвиток сільських територій. Відповідно до результатів гендерного аналізу проведеного Проектом ГОБ, у 2019 році на центральні садиби було спрямовано 33,7 % проектів.

➤ **щодо можливості досягнення цілей та виконання завдань, визначених стратегічними і програмними документами, за наявних підходів до розподілу та способу використання бюджетних коштів**

Використання коштів субвенції дало можливість створення умов для динамічного, збалансованого розвитку регіонів України, забезпечення їх соціального та економічного розвитку, підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів, активізації економічної діяльності, підвищення рівня життя населення, додержання гарантованих державою соціальних та інших стандартів для кожного громадянина незалежно від місця проживання.

Спрямування коштів субвенції на цілі та завдання, визначені стратегічними і програмними документами сприяло створенню належних матеріальних, фінансових та організаційних умов для зміцнення економічної бази розвитку територіальних громад, доступності та якості публічних послуг для всіх мешканців громад.

При цьому, доцільним є узгодження цілей та завдань державних та регіональних стратегічних документів на довгостроковий період на основі угод щодо регіонального розвитку, програм подолання депресивності регіонів та інших інструментів, що сприяють регіональному розвитку.

Завдяки державній фінансовій допомозі на розвиток інфраструктури територіальних громад та значній їх підтримці роль об'єднаних територіальних громад у розв'язанні соціальних проблем громадян стала ключовою. Великий відсоток використання коштів субвенції засвідчив, що саме на базовому рівні кошти витрачаються з найбільшою ефективністю з урахуванням потреб громади та кожного мешканця зокрема. Однак, важливим є удосконалення механізму врахування потреб різних категорій населення (жінок, чоловіків та/або їх груп) для більш ефективного розподілу коштів.

У зв'язку із завершенням формування нової територіальної основи на базовому та субрегіональному рівнях та зважаючи на створення нових 1469 територіальних громад, з яких у 1420 відбулись перші місцеві вибори та які перейдуть на прямі взаємовідносини з державним бюджетом, вважаємо за доцільне висловити наступні пропозиції:

1. Передбачити кошти для розвитку інфраструктури та покращення матеріально-технічної бази для всіх новостворених 1469 територіальних громад.

2. Посилити контроль за дотриманням граничних термінів реалізації відповідних проектів.

3. Встановити мінімальну вартість одного проекту для підвищення ефективності використання коштів та збільшення кількості отримувачів публічних послуг від реалізації

проектів.

4. Мінімізувати залишки субвенції та зменшити кількість незавершених проектів.
5. Забезпечити прогнозованість виділення коштів на розвиток громад.
6. При формуванні комісій врахувати гендерний аспект (представництво жінок та чоловіків).

III. Варіанти досягнення цілі огляду

ОПИС ВАРІАНТА 1

1.1. Спрямування частини коштів ДФРР на розвиток інфраструктури територіальних громад, зокрема, на реалізацію програм і проектів регіонального розвитку сільських, селищних, міських рад відповідно до програм соціально-економічного розвитку відповідних адміністративно-територіальних одиниць, та які розподіляються пропорційно між бюджетами відповідних громад з урахуванням показників чисельності сільського населення та площі громади.

З метою належного фінансування інфраструктури всіх громад, зважаючи на завершення адміністративно-територіальної реформи, доцільним є поступове збільшення обсягу ДФРР загального фонду державного бюджету.

1.2. Завдання, спрямовані на реалізацію варіанта

- внесення змін до критеріїв розподілу коштів ДФРР;
- визначення критеріїв розподілу коштів між усіма громадами;
- внесення змін до Бюджетного кодексу України та інших нормативно-правових актів.

1.3. Прогноз очікуваного впливу реалізації варіанта на сферу

Реалізація варіанту дозволить підвищити ефективність розподілу коштів державного фонду регіонального розвитку та матиме позитивний вплив на розвиток регіонів. Додатковий ресурс безперечно сприятиме вирішенню низки нагальних проблем, а в довгостроковій перспективі надасть можливість посилити спроможність і конкурентність всіх громад. Крім того, розвиток інфраструктури громад шляхом спрямування частини коштів ДФРР забезпечить органічне поєднання розвитку територіальних громад базового рівня із загальним вектором розвитку країни. Спрямування частини коштів ДФРР призведе до покращення якості життя громадян внаслідок появи нової та оновлення існуючої інфраструктури регіонів, забезпечить рівний доступ до державних послуг незалежно від місця проживання.

Об'єкти впливу	Очікуваний вплив
Отримувачі/користувачі публічних послуг	Спрямування частини коштів ДФРР призведе до покращення якості життя громадян внаслідок появи нової та оновлення існуючої інфраструктури регіонів, забезпечення рівного доступу до державних послуг незалежно від статі, віку та місця проживання.
Надавачі публічних послуг	Розвиток інфраструктури покращить можливості надання якісних публічних послуг відповідно до потреб та інтересів жінок, чоловіків та/або їх груп, створення сучасних систем організації управління громадою.
Гендерна рівність	Застосування гендерно-орієнтованого підходу при реалізації варіанту сприятиме забезпеченню рівних прав та можливостей жінок і чоловіків та/або їх груп та не створить підстав для дискримінації.
Інфраструктура надання послуг	Збільшення коштів на розвиток інфраструктури сприятиме оновленню інфраструктури комунального майна, проведенню значних обсягів робіт по будівництву та ремонту доріг, благоустрою, громадському транспорту, ремонту важливих соціальних об'єктів, реалізації заходів з енергоефективності, освітленню вулиць, підтримки ЖКГ тощо. Це створить стимули для розвитку базового рівня територіальних громад та дозволить ефективно розпоряджатися коштами на місцях.
Екологія	Не можливо оцінити вплив реалізації варіанту на екологію. При цьому, доцільним є при відборі проектів переглядати екологічну складову.
Інше	

1.4. Фінансово-економічне обґрунтування варіанта

Реалізація варіанту не потребує додаткових видатків з Державного бюджету чи місцевих бюджетів.

1.5. Ризики реалізації варіанта:

- недотримання гарантованих громадам обсягів належного фінансування та щорічне відтермінування відповідних норм в Прикінцевих та перехідних положення Закону України про Державний бюджет на наступний бюджетний період;
- зростання залежності громад від фінансування з державного бюджету;
- тривалі процедури підготовки та відбору проектів, що зумовлює отримання коштів переважно в II півріччі, що збільшує загрозу неефективного та неповного використання виділених коштів.

Реалізація варіанту не містить ризиків вчинення корупційних правопорушень та правопорушень, пов'язаних з корупцією, не стосується інших ризиків та обмежень, які можуть виникнути під час реалізації варіанту.

Ризик	Шляхи запобігання/мінімізації ризику
недотримання гарантованих громадам обсягів належного фінансування	Обґрунтоване подання бюджетного запиту із відповідними поясненнями щодо необхідності виділення чітко визначеного обсягу коштів. Прийняття на законодавчому рівні методики визначення гарантованого обсягу виділених коштів на розвиток громад.
надмірна залежність від фінансування з державного бюджету	Збільшення власної ресурсної бази ОМС шляхом розширення податкової бази місцевих податків і зборів, зменшення навантаження місцевих бюджетів в частині фінансування делегованих повноважень
тривалі процедури підготовки та відбору проектів	Скорочення термінів підготовки та схвалення проектів або схвалення проектів та розподіл коштів до початку планового бюджетного періоду.

1.6. Заходи, відповідальні виконавці та строки їх реалізації

Назва заходу	Відповідальний виконавець	Строк реалізації	Індикатор виконання
зміни критеріїв розподілу коштів ДФРР	Мінрегіон, Мінфін	01.05.2021	Подання КМУ відповідного проекту НПА
визначення критеріїв розподілу коштів між усіма громадами	Мінрегіон	01.05.2021	Подання КМУ відповідного проекту НПА
внесення змін до Бюджетного кодексу України	Кабінет Міністрів України, Верховна Рада України	15.09.2021	Подання відповідного проекту НПА

ОПИС ВАРІАНТА 2

1.1. Передбачення коштів у державному бюджеті для місцевих бюджетів сільських, селищних, міських рад на продовження фінансування субвенції на розвиток інфраструктури територіальних громад, розподіл якої здійснюватиметься відповідно до формули, визначеної постановою Кабінету Міністрів України від 16.03.2016 № 200, з врахуванням чисельності сільського населення та площі територіальних громад тощо.

1.2. Завдання, спрямовані на реалізацію варіанта

- внесення змін до Бюджетного кодексу України в частині законодавчого закріплення на постійній основі даного виду міжбюджетного трансферту (відповідні пропозиції щодо редакції законодавчої норми Асоціацією ОТГ надано листом від 02.11.2020 № 0444);
- подання відповідної пропозиції до Бюджетної декларації;
- передбачення коштів на фінансування субвенції при підготовці проекту Закону України про державний бюджет на наступний бюджетний період;
- внесення змін до порядку та умов надання та використання коштів субвенції.

1.3. Прогноз очікуваного впливу реалізації варіанта на сферу

Реалізація варіанту дозволить підвищити ефективність місцевого самоврядування, посилити

ресурсну спроможність територіальних громад, оновити інфраструктуру, яку громади отримують/отримали у свою власність, та привести її до належного стану з метою раціонального використання в цілях надання ефективних послуг населенню цих територіальних громад; дасть можливості повноцінно здійснювати самоврядні функції, розвитку сільської місцевості, забезпечення рівного доступу до публічних послуг жінок та чоловіків, які мають різні потреби в залежності від віку, місця проживання, стану здоров'я та ін., виконання поставлених завдань щодо розвитку інфраструктури на всіх рівнях. Крім того, це сприятиме створенню умов для поширення позитивних процесів розвитку міст на інших (сільських та селищних) територій. Реалізація варіанту призведе до покращення якості життя громадян внаслідок появи нової та оновлення існуючої інфраструктури регіонів, яка враховуватиме потреби та рівний доступ до публічних послуг жінок та чоловіків, які мають різні потреби в залежності від віку, місця проживання, стану здоров'я тощо.

Об'єкти впливу	Очікуваний вплив
Отримувачі/користувачі публічних послуг	створення належних матеріальних, фінансових та організаційних умов для забезпечення доступності та якості публічних послуг
Надавачі публічних послуг	розвиток інфраструктури покращить можливості надання якісних публічних послуг, створення сучасних систем організації управління громадою
Гендерна рівність	застосування гендерно-орієнтованого підходу при реалізації варіанту сприятиме забезпеченню рівних прав та можливостей жінок і чоловіків та/або їх груп та не створить підстав для дискримінації
Інфраструктура надання послуг	збільшення коштів на розвиток інфраструктури сприятиме оновленню комунальної інфраструктури, проведенню значного обсягу робіт з будівництва та ремонту доріг, благоустрою, громадському транспорту, ремонту будівель, заходах з енергоефективності, освітлення вулиць, ЖКГ тощо. Це створить стимули для розвитку базового рівня ОМС та ефективного розпорядження коштами на місцях.
Екологія	не можливо оцінити вплив реалізації варіанту на екологію. При цьому, доцільним є при відборі проектів переглядати екологічну складову.
Інше	

1.4. Фінансово-економічне обґрунтування варіанта

Реалізація варіанту потребуватиме додаткових видатків з Державного бюджету України.

1.5. Ризики реалізації варіанта

- зростання залежності органів місцевого самоврядування від державного бюджету;
- можливе розпорошення коштів між всіма громадами на дрібні проекти та програми;
- недостатність коштів необхідних для забезпечення рівномірної підтримки всіх громад;
- відсутність фінансових ресурсів для запровадження нової бюджетної програми.

Реалізація варіанту не містить ризиків вчинення корупційних правопорушень та правопорушень, пов'язаних з корупцією, не стосується інших ризиків та обмежень, які можуть виникнути під час реалізації варіанту.

Ризик	Шляхи запобігання/мінімізації ризику
Надмірна залежність від фінансування з державного бюджету	Збільшення власної ресурсної бази ОМС, шляхом розширення податкової бази місцевих податків і зборів, зменшення навантаження місцевих бюджетів в частині фінансування делегованих повноважень
Розпорошеність коштів	Встановлення мінімального граничного рівня вартості проекту та програм. Запровадити субвенцію в кілька років із ротацією громад по роках (одні громади отримують в один рік, решту в інші роки).
Недостатність коштів необхідних для забезпечення рівномірної підтримки всіх громад	Передбачення необхідної суми коштів для усіх бюджетів територіальних громад.
Відсутність необхідних коштів для передбачення у державному бюджеті бюджетам територіальних громад відповідної субвенції	Закріплення на законодавчому рівні норм щодо мінімального щорічного обсягу субвенції на реалізацію зазначеної бюджетної програми

1.6. Заходи, відповідальні виконавці та строки їх реалізації

Назва заходу	Відповідальний виконавець	Строк реалізації	Індикатор виконання
внесення змін до Бюджетного кодексу України	Кабінет Міністрів України (Мінрегіон) Верховна Рада України	31.12.2021	Подання відповідного проекту НПА
подання пропозиції до Бюджетної декларації	Мінрегіон	01.05.2021	Подання Мінфіну відповідної пропозиції
включення субвенції до проекту Закону України про державний бюджет на наступний бюджетний період;	Кабінет Міністрів України (Мінфін), Верховна Рада України	15.09.2021	Подання відповідного проекту НПА
внесення змін до порядку та умов надання і використання коштів субвенції	Кабінет Міністрів України (Мінрегіон)	31.02.2022	Подання відповідного проекту НПА

ОПИС ВАРІАНТА 3

1.1. Передбачення нової бюджетної програми, яка спрямована на розвиток інфраструктури територіальних громад, місцеві вибори в яких відбулися у 2020 році.

1.2. Завдання, спрямовані на реалізацію варіанта:

- розробка порядку та умов надання та використання коштів субвенції;
- включення нової бюджетної програми в проект Закону України про державний бюджет на наступний бюджетний період;

1.3. Прогноз очікуваного впливу реалізації варіанта на сферу

Реалізація варіанту зменшить диспропорції у розвитку регіонів, визначить рівноцінні умови для всіх територіальних громад, підвищить ефективність місцевого самоврядування, забезпечить підтримку повноцінного життєвого середовища новостворених громад, надасть можливості повноцінно здійснювати самоврядні функції, забезпечувати рівний доступ до публічних послуг жінкам та чоловікам, які мають різні потреби в залежності від віку, місця проживання, стану здоров'я та ін.

Об'єкти впливу	Очікуваний вплив
Отримувачі/користувачі публічних послуг	задоволення інтересів громадян в усіх сферах життєдіяльності на відповідній території
Надавачі публічних послуг	узгодження інтересів держави та територіальних громад. Підвищення фінансового потенціалу та ресурсів на новій територіальній основі.
Гендерна рівність	Застосування гендерно орієнтованого підходу при реалізації варіанту сприятиме забезпеченню рівних прав та можливостей жінок і чоловіків та/або їх груп та не створить підстав для дискримінації.
Інфраструктура надання послуг	оновлення комунальної інфраструктури, проведенню значних обсягів робіт по будівництву та ремонту доріг, благоустрою, громадському транспорту, ремонту будівель, заходах з енергоефективності, освітленню вулиць, ЖКГ тощо. Створення стимулів для розвитку базового рівня ОМС та ефективного розпорядження коштами на місцях.
Екологія	не можливо оцінити вплив реалізації варіанту на екологію. При цьому, доцільним є при відборі проектів переглядати екологічну складову.
Інше	

1.4. Фінансово-економічне обґрунтування варіанта

Реалізація варіанту потребуватиме додаткових видатків з Державного бюджету України.

1.5. Ризики реалізації варіанта

- невдоволення з боку інших громад;
- зростання залежності органів місцевого самоврядування від державного бюджету;

- відсутність достатніх коштів для фінансування нової бюджетної програми.

Реалізація варіанту не містить ризиків вчинення корупційних правопорушень та правопорушень, пов'язаних з корупцією, не стосується інших ризиків та обмежень, які можуть виникнути під час реалізації варіанту.

Ризик	Шляхи запобігання/мінімізації ризику
Зростання соціальної напруги з боку інших громад	Підтримка деяких громад через інші механізми розвитку регіонів (субвенція на соціально-економічний розвиток, ДФРР).
Надмірна залежність від фінансування з державного бюджету	Збільшення власної ресурсної бази ОМС, шляхом розширення податкової бази місцевих податків і зборів, зменшення навантаження місцевих бюджетів в частині фінансування делегованих повноважень
Відсутність достатніх коштів для фінансування нової бюджетної програми	Закріплення на законодавчому рівні норм щодо мінімального щорічного обсягу на реалізацію зазначеної бюджетної програми.

1.6. Заходи, відповідальні виконавці та строки їх реалізації

Назва заходу	Відповідальний виконавець	Строк реалізації	Індикатор виконання
розробка порядку та умов використання коштів субвенції	Мінрегіон	31.12.2021	Подання КМУ відповідного проекту НПА
включення нової бюджетної програми в проект Закону України про державний бюджет на наступний бюджетний період	Кабінет Міністрів України (Мінфін), Верховна Рада України	31.12.2021	Подання відповідного проекту НПА

ОПИС ВАРІАНТА 4

1.1. Затвердження нової бюджетної програми на розвиток життєво важливої соціальної та іншої інфраструктури, необхідної для забезпечення якісного надання публічних послуг жителям громади, виходячи із потреб у визначених галузях: «охорона здоров'я», «освіта», «культура», «пожежна безпека» тощо.

1.2. Завдання, спрямовані на реалізацію варіанта:

- проведення аналізу та інвентаризації комунального майна та інфраструктури територіальних громад стосовно наявності життєво важливих соціальних об'єктів у галузях «охорона здоров'я», «освіта», «культура», «пожежна безпека» тощо,
- розробка порядку та умов надання і використання коштів субвенції;
- визначення черговості фінансування відповідних об'єктів та сфер,
- включення нової бюджетної програми в проект Закону України про державний бюджет на наступний бюджетний період.

1.3. Прогноз очікуваного впливу реалізації варіанта на сферу Реалізація варіанту:

- зменшить диспропорції у розвитку регіонів;
- створить рівні можливості для надання публічних послуг на території всіх територіальних громад;
- підвищить ефективність місцевого самоврядування;
- забезпечить підтримку повноцінного життєвого середовища громад;
- дозволить залучити додаткові фінансові ресурси для будівництва чи реконструкції

життєво важливих соціальних об'єктів;

- надасть можливості повноцінно здійснювати самоврядні функції.

Об'єкти впливу	Очікуваний вплив
Отримувачі/користувачі публічних послуг	задоволення інтересів громадян щодо отримання належної якості публічних послуг внаслідок будівництва чи реконструкції життєво важливих соціальних об'єктів у тих територіальних громадах, що цього потребують
Надавачі публічних послуг	задоволення потреб громадян та забезпечення виконання функції самоврядування.
Гендерна рівність	покращення інфраструктури територіальних громад відповідно до потреб їхніх мешканців; реалізація варіанту сприятиме забезпеченню рівних прав та можливостей жінок і чоловіків та не створить підстав для дискримінації
Інфраструктура надання послуг	оновлення комунальної інфраструктури, життєво важливих соціальних об'єктів у тих територіальних громадах, які цього потребують.
Екологія	не можливо оцінити вплив реалізації варіанту на екологію. При цьому, доцільним є при відборі проектів враховувати екологічну складову.
Інше	

1.4. Фінансово-економічне обґрунтування варіанта

Реалізація варіанту потребуватиме додаткових видатків з Державного бюджету України.

1.5. Ризики реалізації варіанта

- невдоволення з боку громад, які не отримуватимуть кошти субвенції зважаючи на наявність відповідної інфраструктури та черговості фінансування;
- відсутність достатніх коштів для фінансування нової бюджетної програми.

Реалізація варіанту не містить ризиків вчинення корупційних правопорушень та правопорушень, пов'язаних з корупцією, не стосується інших ризиків та обмежень, які можуть виникнути під час реалізації варіанту.

Ризик	Шляхи запобігання/мінімізації ризику
Зростання соціальної напруги з боку інших громад	Підтримка деяких громад через інші механізми розвитку регіонів (субвенція на соціально-економічний розвиток, ДФРР).
Надмірна залежність від фінансування з державного бюджету	Збільшення власної ресурсної бази ОМС, шляхом розширення податкової бази місцевих податків і зборів
Відсутність достатніх коштів для фінансування нової бюджетної програми	Закріплення на законодавчому рівні норм щодо мінімального щорічного обсягу на реалізацію зазначеної бюджетної програми.

1.6. Заходи, відповідальні виконавці та строки їх реалізації

Назва заходу	Відповідальний виконавець	Строк реалізації	Індикатор виконання
проведення аналізу та інвентаризації комунального майна та інфраструктури територіальних громад щодо наявності життєво важливих соціальних об'єктів у галузях «охорона здоров'я», «освіта», «культура», «пожежна безпека» тощо	Мінрегіон ЦОВ	31.12.2021	Подання КМУ відповідного проекту НПА
розробка порядку та умов використання коштів субвенції	Мінрегіон	31.03.2022	Подання КМУ відповідного проекту НПА
включення нової бюджетної програми в проект Закону України про державний бюджет на наступний бюджетний період	Кабінет Міністрів України (Мінфін), Верховна Рада України	15.09.2022	Подання відповідного проекту НПА

IV. Порівняння варіантів

Критерії порівняння	Варіант 1	Варіант 2	Варіант 3	Варіант 4
Вплив на витрати та надходження бюджету	впливає	впливає	впливає	впливає
Сильні сторони	органічне поєднання розвитку громад із загальним вектором розвитку, розвиток інфраструктури громад, підвищення спроможності громад надавати якісні публічні послуги	можливості повноцінно здійснювати самоврядні функції, виконання поставлених завдань щодо розвитку інфраструктури, поширення позитивних процесів розвитку міст на інші (сільські) території на всіх рівнях	зменшить диспропорції у розвитку регіонів, рівноцінні умови для всіх об'єднаних територіальних громад	Надання цільової субвенції допоможе підсилити інфраструктуру територіальних громад у життєво важливих сферах
Слабкі сторони	тривалі процедури підготовки та відбору проекту	розпорошеність коштів між всіма громадами і проектами	не узгодженість із принципами єдиного підходу щодо розподілу коштів на розвиток інфраструктури громад	Незадоволення будуть висловлювати ті територіальні громади, які не будуть визначенні у першу чергу
Ризики	недотримання гарантованих обсягів належного фінансування та щорічне відтермінування відповідних норм; зростання залежності громад від фінансування з державного бюджету; тривалі процедури підготовки та відбору проектів.	зростання залежності від державного бюджету; розпорошення коштів між всіма громадами на дрібні проекти та програми; дефіцит коштів необхідних для забезпечення рівномірної підтримки всіх громад; відсутність достатніх коштів для фінансування нової бюджетної програми.	невдоволення з боку інших громад; зростання залежності від державного бюджету; відсутність достатніх коштів для фінансування нової бюджетної програми.	
Інші				

Пропозиції робочої групи щодо оптимального варіанта для досягнення цілі огляду

Варіант 1. Спрямування частини коштів ДФРР на розвиток інфраструктури територіальних громад, зокрема, на реалізацію програм і проектів регіонального розвитку сільських, селищних, міських рад відповідно до програм соціально-економічного розвитку відповідних адміністративно-територіальних одиниць, та які розподіляються пропорційно між бюджетами відповідних громад з урахуванням показників чисельності сільського населення та площі громади.

V. Окремі позиції членів робочої групи

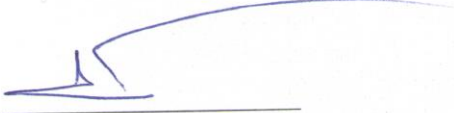
Окрему позицію висловили члени робочої групи:

- Зорина Перощук, модератор платформи «Місцеві бюджети та фінанси» Всеукраїнської асоціації органів місцевого самоврядування «Асоціація об'єднаних територіальних громад» (додається);
- Ігор Герасимчук, експерт Проекту «SKL International» (додається);
- Ігор Онищук, експерт Проекту «SKL International» (додається).

ГОЛОВА РОБОЧОЇ ГРУПИ:

В'ячеслав НЕГОДА,

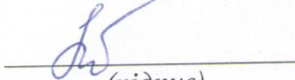
заступник Міністра розвитку громад та територій України

(підпис)

ЗАСТУПНИК ГОЛОВИ РОБОЧОЇ ГРУПИ:

Сергій ШАРШОВ,

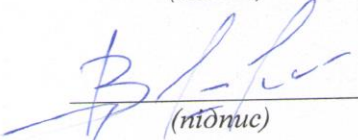
генеральний директор Директорату з питань розвитку місцевого самоврядування, територіальної організації влади та адміністративно-територіального устрою Мінрегіону

(підпис)

ЧЛЕНИ РОБОЧОЇ ГРУПИ:

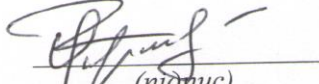
Віктор ВЕНЦЕЛЬ,

експерт Програми «U-LEAD з Європою»

(підпис)

Ігор ГЕРАСИМЧУК,

експерт Проекту «SKL International»

(підпис)

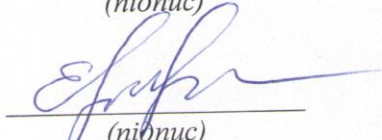
Вікторія КОБЯЛКО,

експерт Всеукраїнської асоціації органів місцевого самоврядування «Асоціація міст України»

(підпис)

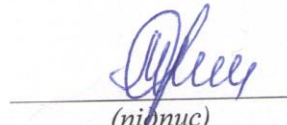
Олена КРАМАРЕНКО,

начальник відділу соціально-економічного розвитку регіонів управління виконання місцевих бюджетів Департаменту місцевих бюджетів Міністерства фінансів України

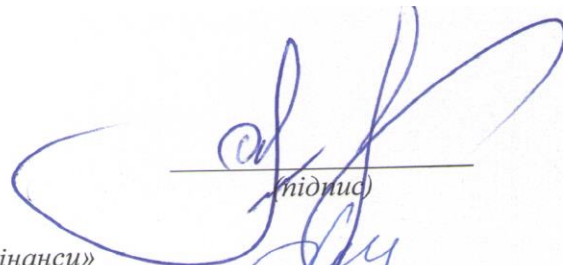

(підпис)

Юлія МОРОЗОВА,

начальник відділу фінансування регіональних, будівельних програм та розрахунків Фінансового департаменту Мінрегіону

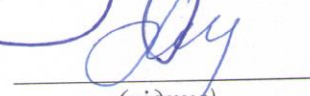

(підпис)

Ігор ОНИЩУК,
експерт Проекту «SKL International»

(підпис)

Зорина ПЕРОЩУК,
модератор платформи «Місцеві бюджети та фінанси»
Всеукраїнської асоціації органів місцевого самоврядування
«Асоціація об'єднаних територіальних громад»

(підпис)

Олександр ПЕТРОЩУК,
державний експерт експертної групи бюджетного
планування Директорату стратегічного планування та
європейської інтеграції Мінрегіону

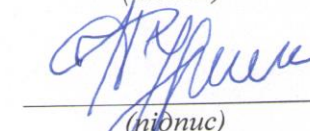
(підпис)

Андрій СКУБАК,
заступник директора – начальник відділу Центральних
регіонів Департаменту впровадження та моніторингу
пріоритетних проектів будівництва Мінрегіону

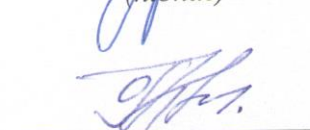
(підпис)

Іван ФУРСЕНКО,
перший заступник керівника Виконавчої дирекції
Всеукраїнської асоціації громад

(підпис)

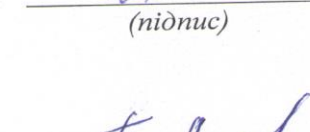
Оксана ЦЮПА,
заступниця керівниці Проекту «Гендерно-орієнтоване
бюджетування»

(підпис)

СЕКРЕТАР РОБОЧОЇ ГРУПИ:

Тетяна АРСЕНЮК,
державний експерт Директорату з питань розвитку
місцевого самоврядування, територіальної організації влади
та адміністративно-територіального устрою Мінрегіону

(підпис)